

Voorstraat 428 Dordrecht

Een geo-archeologische waarneming door middel van een boring

M.C. Dorst

verbrand bot of schelp

doorsnede

2 cm

binnenzijde

buitenzijde

Ruimtelijke Realisatie /
Archeologie

Gemeente Dordrecht
Spuiboulevard 300
Postbus 8
3300 AA Dordrecht
www.dordrecht.nl/archeologie

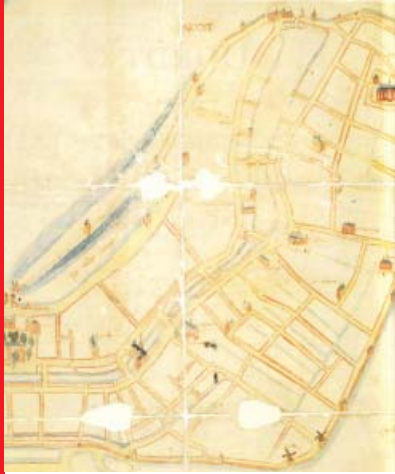
Dordrecht Ondergronds 65

**Voorstraat 428, Dordrecht
Een geo-archeologische
waarneming door middel
van een boring**

M.C. Dorst

2015

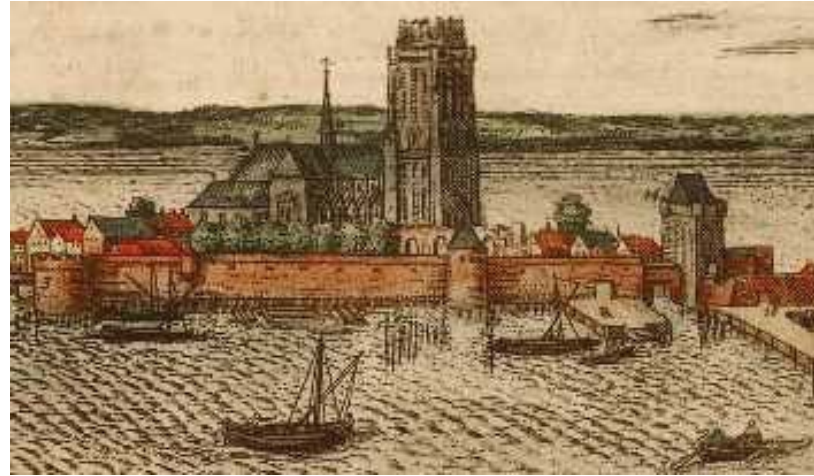
Colofon

ISSN: 1876-2379
Tekst: M.C. Dorst
Inhoudelijke toetsing: J. Hoevenberg
Redactie: N.v.t.
Afbeeldingen: Gemeente Dordrecht, Ruimtelijke Realisatie/Archeologie, tenzij anders vermeld.
Vormgeving: M.C. Dorst
Drukwerk: Gemeente Dordrecht
Uitgave: Gemeente Dordrecht, juni 2015

Gemeente Dordrecht
Sector Stadsontwikkeling / Ruimtelijke Realisatie / Team Archeologie
P: Postbus 8, 3300 AA Dordrecht
T: (078) 7708223
E: monarch@dordrecht.nl
W: www.dordrecht.nl/archeologie.nl

© Gemeente Dordrecht, 2015

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch databestand of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave dient men zich tot de uitgever te wenden.

Inhoud

1 Inleiding	5
1.1 Onderzoekskader	5
1.2 Administratieve gegevens	5
2. Gegevens onderzoeksgebied	6
2.1 Plan- en onderzoeksgebied en uitgevoerde werkzaamheden	6
3. Bureauonderzoek	7
Bodemopbouw	7
3.1 Archeologische verwachting	7
4. Doel en vraagstellingen	8
5. Veldwerk	9
5.1 Methoden	9
5.2 Onderzoeksresultaten	9
5.2.2 Bodemopbouw	9
6. Conclusies	11
Bijlage 1: boorbeschrijving	12

De hoek Voorstraat - Dolhuisstraat in 1979 met rechts het pand Voorstraat 428 (RAD inventarisnr. 552_328557).

1. Inleiding

Met dank aan de eigenaar van het pand dhr. J. de Visser voor de toestemming en medewerking.

1.1 Onderzoekskader

De onderzoekslocatie is gelegen in de historische binnenstad en betreft het pand aan de Voorstraat 428. Dit document betreft de rapportage van een geo-archeologische waarneming door middel van een boring.

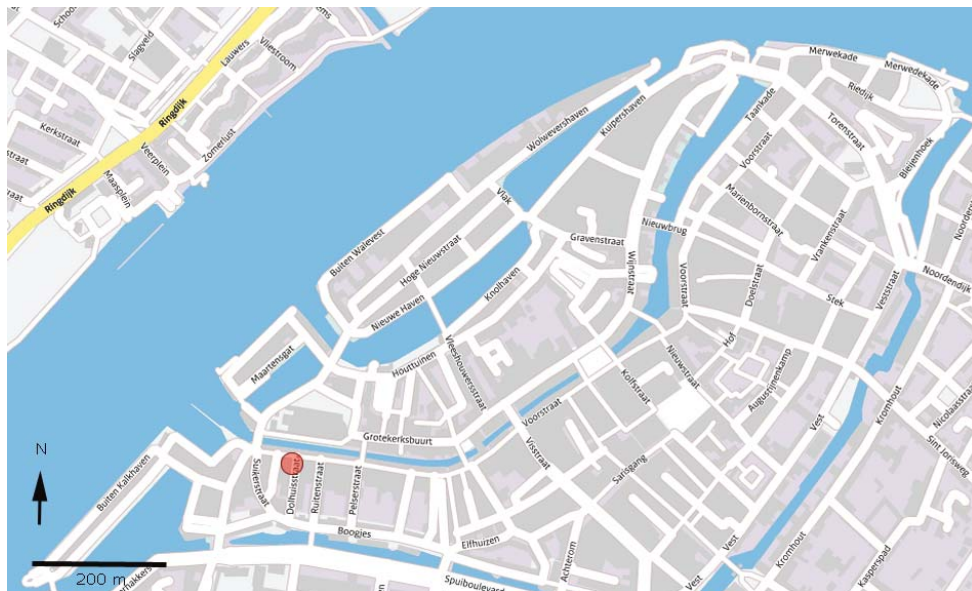
1.2 Administratieve gegevens

Aard onderzoek:	Archeologische grondboring
Projectcode:	1504
ARCHIS:	Onderzoeksmeldingsnr.: n.v.t. Vondstmeldingsnummer: n.v.t.
Periode:	Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd
Datum onderzoek:	20 mei 2015
Straat:	Voorstraat 428
Provincie:	Zuid-Holland
Wijk:	Historische binnenstad
Toponiem:	Voorstraat 428
Kaartblad:	38C
RD coördinaten:	104.858 / 425.241
Opdrachtgever:	n.v.t.
Contactpersoon:	n.v.t.
Uitvoerder(s):	Gemeente Dordrecht, Sector Stadsontwikkeling/Afdeling Ruimtelijke Realisatie
Medewerkers:	dhr. M.C. Dorst
Bevoegde overheid:	Gemeente Dordrecht
Autorisatie onderzoek:	dhr. H.P. Wansink (hoofd Ruimtelijke Ordening)
Autorisatie rapport:	mevr. J. Hoevenberg (senior archeoloog)
Archivering:	Digitaal: Archief Ruimtelijke Realisatie/Archeologie (www.dordrecht.nl/archeologie) / e-depot Nederlandse Archeologie (http://www.dans.knaw.nl). Analoog: Archief Ruimtelijke Realisatie

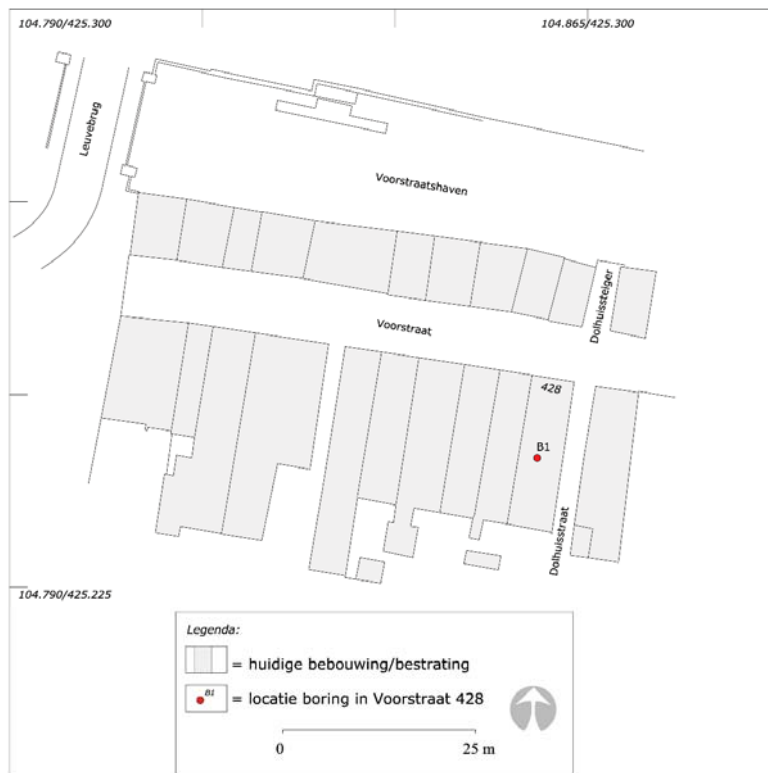
2. Gegevens onderzoeksgebied

2.1 Plan- en onderzoeksgebied en uitgevoerde werkzaamheden

De onderzoekslocatie is gelegen in de historische binnenstad en betreft het pand aan de Voorstraat 428 op de hoek met de Dolhuisstraat (afb. 1 en 2). In het voorhuis is de vloer verwijderd waardoor het mogelijk was een grondboring te zetten. De boring is geplaatst op 11 m vanuit de voorgevel aan de Voorstraat.

Afb. 1. De locatie van het onderzoeksgebied Voorstraat 428 (rood).

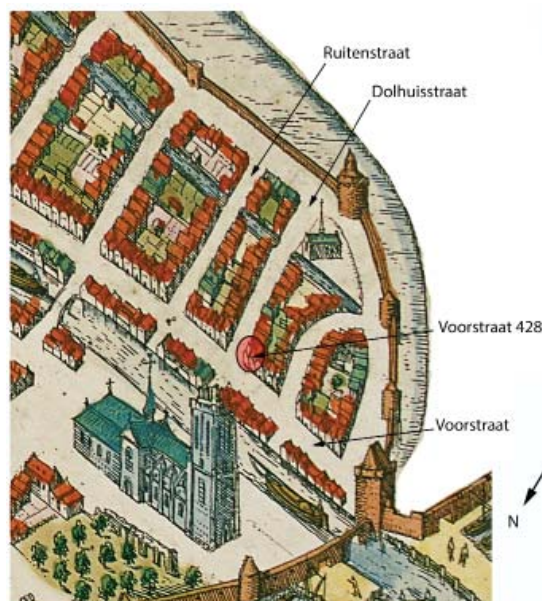

Afb. 2. De locatie van het onderzoeksgebied in detail met de locatie van de grondboring (rood).

3. Bureauonderzoek

De locatie van het onderzoeksgebied bevindt zich binnen één van de oudste bewoningslinten van de stad Dordrecht, namelijk aan de Voorstraat. Deze straat heeft zich vermoedelijk ontwikkeld uit de lintbebouwing die lag op de zuidelijke oeverwal van de rivier de Thure(drith). De huidige Voorstraatshaven zou een gekanaliseerd deel van de rivier zijn. Tot op heden is niet duidelijk wat de stroomrichting van de rivier was. De rivier zou zijn oorsprong kunnen hebben in het zuidoosten waar het ontsprong vanuit de Dubbel en vervolgens in noordwestelijke richting in de Merwede kunnen hebben uitgemond. Anderen hebben gesuggereerd dat de rivier zou zijn ontsprongen vanuit de Merwede en vervolgens in zuidwestelijk of –oostelijke richting stromende een aansluiting hebben gehad met de Dubbel. De monding van de rivier zou dan hebben gelopen tot aan de Visstraat en van daar afbuigen in zuidelijke richting het binnenland in tot aan de rivier de Dubbel. Door sommige onderzoekers is, op basis van interpretatie van indirecte, historische vermeldingen gesuggereerd dat het haventracé vanaf de Visstraat tot de Leuvebrug ergens in de 14e eeuw gegraven zijn. Hiervoor bestaan echter geen archeologische bewijzen.

Het onderzoeksgebied ligt op de hoek met één van de oudere, vermoedelijk 12e–13e –eeuwse, uitvalswegen van de Voorstraat, namelijk de Dolhuisstraat. De oudste naam van de straat is (vanaf 1388) Zwindrechts strate, vermoedelijk naar de locatie van het veer naar Zwijndrecht dat aan het einde van deze straat zou hebben gelegen. Daarna veranderde de naam in Cellebroers straatken, naar het cellebroedersklooster dat vanaf 1442 op het eind van de straat lag (afb. 3).

Afb. 3. Het onderzoeksgebied op een kaart van Braun uit 1574.

Afhankelijk van de aanwezigheid van de Thure(drith) kan er al sprake zijn van bewoning op de oeverwal vanaf circa het begin van de 11^e eeuw. Het kan dan gaan om bewoning op opgehoogde huisplaatsen (hillen). Bebouwing in baksteen is hier mogelijk vanaf circa het midden van de 13^e eeuw. De huidige bebouwing dateert uit 1825, maar hierin zijn veel hergebruikte materialen uit oudere periodes herkenbaar. Vermoedelijk zal het huidige huis in casco uit de 15^e of 16^e eeuw dateren.

3.1 Archeologische verwachting

In het onderzoeksgebied kan sprake zijn van dieper gelegen stroomgordel- en komafzettingen van de Thure(drith). Daarop kunnen antropogene ophogingspakketten aanwezig zijn die zowel toebehoord kunnen hebben aan opgehoogde huisplaatsen als een dijklichaam. Hierin kunnen resten van houten huizen aanwezig zijn.

Daarop zullen jongere ophogingspakketten liggen uit de periode waarin gebouwd is in baksteen, vanaf circa 1250. In deze lagen kunnen muur- en vloerresten en kelderfunderingen aanwezig zijn. De diktes van de verschillende ophogingen zijn onbekend.

4. Doel en vraagstellingen

Het doel van het veldwerk was het documenten van het bodemprofiel in dit deel van de stad. Voor het veldwerk is dan ook de volgende vraagstelling geformuleerd:

- 1. Zijn er aanwijzingen voor de aanwezigheid van een watergang in de periode vóór de aanvang van de ontginningen in dit gebied? Met andere woorden; was de Thure(drith) al tijdens de aanvang van de oudste bewoning in dit deel van de stad aanwezig?*
- 2. Wat is de aard en (mogelijke) ouderdom van de aanwezige ophogingslagen?*
- 3. Kunnen er dateerbare monsters verzameld worden uit de oudste ophogingslagen en zo ja, wat is de ouderdom van deze vroegste bewoning in dit deel van de stad?*

5. Veldwerk

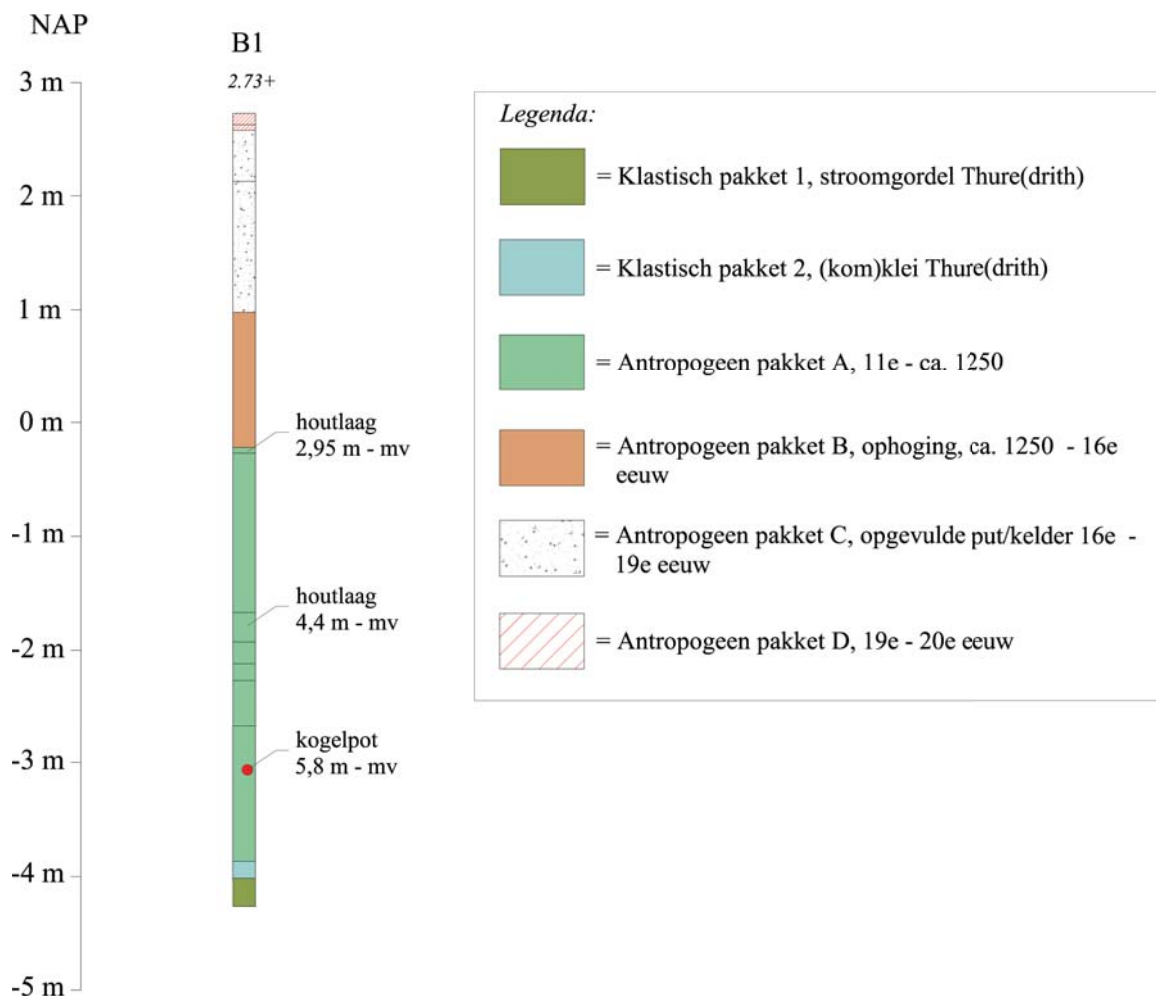
5.1 Methoden

Op 11 m uit de voorgevel aan de Voorstraat is op 20 mei een boring in de vloer van het voorhuis gezet (afb. 2). De boring is gedaan met behulp van een Edelmanboor van 7 cm doorsnee en een gutsboor van 3 cm doorsnede. Er is geboord tot in de vermoedelijke natuurlijke afzettingen met een maximale diepte van 7 m – mv.

5.2 Onderzoekresultaten

5.2.2 Bodemopbouw

In afbeelding 4 is een geïnterpreteerd geo-archeologisch bodemprofiel gepresenteerd. Hieronder volgt, van onder naar boven, een beschrijving van de zes bodemeenheden die zijn onderscheiden.

Afb. 4. Een geïnterpreteerd geo-archeologisch bodemprofiel van het onderzoeksgebied.

Klastisch pakket 1

De diepst aangeboorde bodemlaag betreft een pakket lichtbruine, siltige en venige klei. Hierin zijn wat (spoel)houtresten en kalk (schelp?)vlekken aanwezig. De top ligt op 4 m – NAP (6,75 m – mv). Hiervan is alleen de top aangeboord. Klastisch pakket 1 is vermoedelijke een (oudere) stroomgordelafzetting (top restgeul- / of oeverwal) van de Thure(drith). De afzettingen behoren tot de Formatie van Echteld.

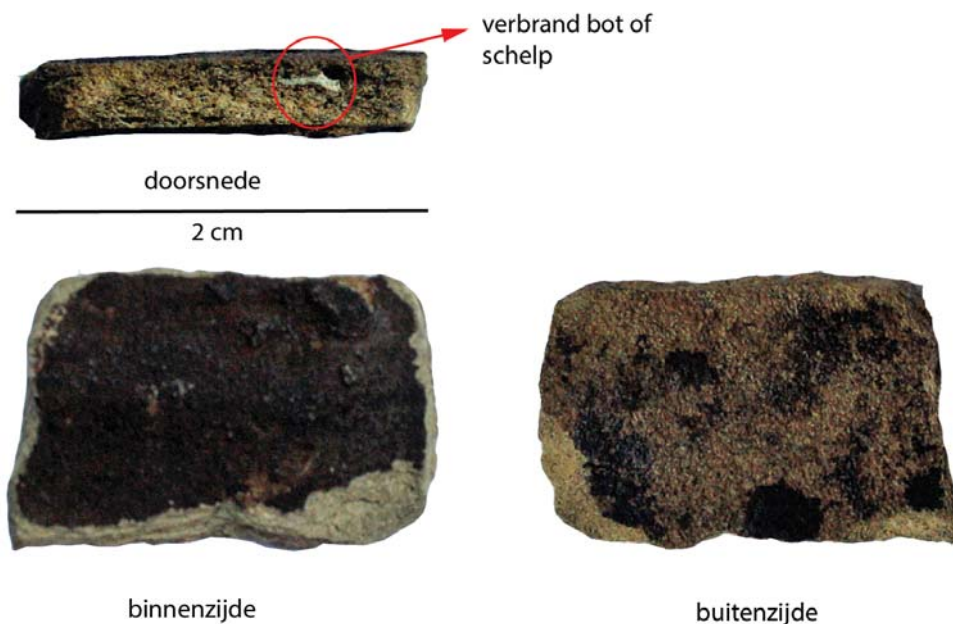
Klastisch pakket 2

Hierop is een 15 cm dikke laag lichtgrijze, siltige klei aanwezig. Hierin zijn enkele humusvlekken aanwezig. Dit is mogelijk een jongere overstromingsafzetting (komklei?) van de Thure(drith). De afzetting behoort tot de Formatie van Echteld.

Antropogeen pakket A

Op de voorgaande (vermoedelijk) natuurlijke afzettingen is een dik, gevarieerd antropogeen ophogingspakket aanwezig. De top ligt op 0,22 m – NAP (2,95 – mv) en het pakket heeft een dikte van 365 cm. Hierin zijn verschillende lagen donkerbruin tot zwarte siltige en venige klei aanwezig. Sommige lagen zijn zeer humeus; het gaat hier om detritus-houdende klei die afkomstig is uit stilstaand water, zoals een energiearme restgeul. In de lagen zijn verschillende (mogelijk) antropogene indicatoren aanwezig zoals houtresten, rietresten, een steentje, een kalklaagje, mosselschelpfragmenten en een fragmentje keramiek (afb. 5). Het betreft een lichtgrijs-beige baksel, waarschijnlijk handgevormd. Het heeft een vrij poreuze, enigszins gelaagde structuur. Er is mogelijk sprake van een organische (bij het bakken verbrande) verschraling en in het profiel is een fragment verbrand bot of schelp te zien. Waarschijnlijk gaat het om kogelpot aardewerk.¹

Op twee niveaus is een laag hout aangetroffen, namelijk op 4, 4 m – mv (1,67 m – NAP) en op 0,22 m – NAP). Mogelijk gaat het hier om resten van houten huizen. Dit pakket kan dateren uit de periode tussen circa het begin van de 11^e eeuw tot circa 1250/1300. Het gaat mogelijk om een opgehoogde huisplaats (hil/hille).

Afb. 5. Het fragmentje kogelpot aardewerk uit het oudste ophogingspakket.

1 Vondstnummer 1, op 5,8 m – mv (3,07 m – NAP). Het aardewerk heeft zowel kenmerken van het Maaslands, Paffrath, Pingsdorf en (lokaal) kogelpot aardewerk. Het is dus niet met zekerheid kogelpot aardewerk.

Antropogeen pakket B

Op antropogeen pakket A is een pakket donkerbruine, zandige klei aanwezig. Hierin zijn enkele fragmentjes bouw-/baksteenpuin en grijze kleikluiten aangetroffen. De ophoging dateert vermoedelijk uit de periode waarin al werd gebouwd in baksteen; tussen circa 1250 en 1500. De top van het pakket ligt op 1,75 m – mv (ca. 1 m NAP) en is 120 cm dik. De bovenzijde van het pakket is vergraven bij de aanleg van een put of kelder (zie antropogeen pakket C).

Antropogeen pakket C

Antropogeen pakket C bestaat onderin uit zwart (verbrand) bouwpuin met daarop een laag bruingrijs zand met bouwpuin. De top ligt vrijwel direct onder het huidige maaiveld op 2,57 m NAP (15 cm – mv) en het pakket is 160 cm dik. Waarschijnlijk gaat het om een (deels met brandpuin opgevulde) put of kelder. Deze zal dateren uit de periode 16^e–19^e eeuw.

Antropogeen pakket D

Antropogeen pakket D is een baksteenvloer (5 cm dik) met daarop een laag bouwzand (10 cm dik). Beide zijn direct onder de huidige houten vloer in deze ruimte aanwezig. Antropogeen pakket D zal dateren uit de 19^e of 20^e eeuw.

6. Conclusies en interpretaties

Ten aanzien van de vraagstellingen kan het volgende gesteld worden:

1. Zijn er aanwijzingen voor de aanwezigheid van een watergang in de periode vóór de aanvang van de ontginningen in dit gebied? Met andere woorden; was de Thure(drith) al tijdens de aanvang van de oudste bewoning in dit deel van de stad aanwezig?

Binnen de maximale boordiepte van 7 m is geen veenpakket aangetroffen. De diepst gelegen afzettingen kunnen worden geïnterpreteerd als natuurlijke stroomgordelafzettingen. Waarschijnlijk gaat het om oeverwalafzettingen. De afzettingen dateren uit de periode voorafgaand aan de bewoning van de locatie, dus vermoedelijk vóór het begin van de 11^e eeuw. Het is niet zonder meer vast te stellen van waaruit deze afzettingen zijn afgezet. De mogelijkheid dat de watergang die wij nu interpreteren als de Thure(drith), al vóór het begin van de 11^e eeuw een voortzetting had in westelijke richting (voorbij de Visstraat), is zeker aannemelijk.

2. Wat is de aard en (mogelijke) ouderdom van de aanwezige ophogingslagen?

Dieper gelegen zijn natuurlijke stroomgordelafzettingen van vermoedelijk de Thure(drith) aanwezig. Hierop ligt een dik pakket antropogene ophogingen die mogelijk toebehoren aan een verhoogde huisplaats of dijk. Deze oudste ophogingen dateren uit de periode vóór circa 1250. In een algemene vergelijking met de oudste ophogingen op locaties ten oosten van de Visstraat lijkt de gebruikte klei veel meer detritus te bevatten. Het is uiteraard onbekend waar deze klei vandaan komt en ook is het onduidelijk of hier sprake is van een lokaal verschijnsel. In theorie kan de gebruikte klei afkomstig zijn uit de Thure(drith) die hier mogelijk energiearmer (afgedamd/verland?) was.

3. Kunnen er dateerbare monsters verzameld worden uit de oudste ophogingslagen en zo ja, wat is de ouderdom van deze vroegste bewoning in dit deel van de stad?

Er is geen geschikt materiaal voor dateringsanalyses in de oudste ophogingslagen aangetroffen.

Bevoegde overheid

De bevoegde overheid is de gemeente Dordrecht. Voor vragen over de in dit rapport verwoorde resultaten kan contact opgenomen worden met dhr. M.C. Dorst, senior archeoloog, sector Stadsontwikkeling/afdeling Ruimtelijke Realisatie/archeologie (tel. 078-770 4904).

Bijlage 1: Boorbeschrijving

Boornr.	laagrens (cm - mv)	aardbovengrens	kleur	grondsoort	bijmenging	bijmengsel	bijmenging overig	inhoud	lithogen. interret.	Formatie	Opmerking
1	0		geelgrijs	zand					bouwzand vloer		
	10	antropogeen	bruin	baksteen					klinkervloer		19e eeuw(?)
	15	antropogeen	bruingrijs	zand				bouwpuin 1	kelderopvulling (?)		
	60	antropogeen	zwart	brandpuin				bouwpuin 1	kelderopvulling (?)		
	175	antropogeen	donkerbruin	klei				bouwpuintjes	ophoging		
	295	antropogeen	bruin	hout(pulp)					ophoging/leeflaag		
	300	antropogeen	donkerbruin - zwart	klei				houtjes, rietresten, kalklaagje op 3,85 - mv	ophoging		
	440	antropogeen	bruin	houtlaag (balk)					leeflaag/bouwlaag		
	466	antropogeen	donkerbruin - zwart	klei				houtrest, mosselschelp	ophoging/leeflaag		
	485	antropogeen	donkerbruin	klei	zeer humeus venig			steentje/baksteen	ophoging		
	500	antropogeen	zwart	klei	licht venig			houtrest	ophoging/leeflaag		
	540	geleidelijk	donkerbruin	klei	licht venig			keramiek (vnr 1)	ophoging/leeflaag		wrsch natuurlijke afzetting
	660	abrupt	lichtgrijs	klei					komkleilaag?		
	675	geleidelijk	lichtbruin	klei	licht venig			(wortel)hout, witte (kalk/schelp?)vlekken	restgeul/oeverwal?		wrsch natuurlijke afzetting
Einde boring	700										

